

Chrenóczy-Nagy József emlékezete

A közelgő 2023-as év gazdag orvostörténeti évfordulókban. Az egyetemes magyar orvostörténelem olyan kiválóságaira emlékezhetünk ez évben mint Bugát Pál, Markusovszky Lajos vagy Pólya József, hogy csak a Felvidékhez kötődőeket említsük. A nagyok fénye azonban nem szabad, hogy árnyékba kárhoztassa azokat, aki nem Pest-Budán, hanem vidéken, sokkal nehezebb lét- és munkakörülmények között tettek szert megérdemelt hírnévre. Ma egy ilyen orvoselődünk emlékezete előtt hajtunk fejet.

Chrenóczy-Nagy József 1818. július 25-én született Nyitrán, Nagy Antal megyei jegyző gyermekeként. Orvosi tanulmányait Pesten kezdte s Bécsben fejezte be 1840-ben a büdöskői (ma: Smrdáky) fürdőről írt latin nyelvű disszertációjával. Értekezését báró Mednyánszky Alajos Nyitra megyei főispánnak ajánlotta. Szülővárosában telepedett le. 1842-től tiszteletbeli, 1847-től 1889-ig rendes megyei főorvos volt. Negyven évig viselte e terhes hivatalt – mindenki meglepedésére. Pedig nem könnyű évek voltak ezek! Alig egy éve volt a megyei egészségügy élén, amikor kitört a magyar szabadságharc s a harcok kiváltotta népmozgás meghozta az 1831-ben megismert kolerát. A megye alig 40 férőhelyes kórháza kicsinek bizonyult és ezért egy kb. 400 fős táborig kórházat állítottak fel. 1849. június 27-én a kórházat vizitáló Meszlényiné Kossuth Zsuzsa, a táborig kórházak főápolónője dicsérően nyilatkozott a Nagy dr. vezette kórházról. Hat évvel később hasonló elégedettséggel távozott a nyitrai kolera-kórházból Albrecht herceg is, Magyarország akkor kormányzója is. Nagy doktor a két járvány alatt szerzett tapasztalatairól 1876-ban „A cholera Nyitravármegyében 1831-1874” címmel könyvet adott ki, amely mindmáig az orvostörténészek fontos forrása.

Nagy doktor ügyes diagnosztá, sikeres gyógyító és következetes szervező volt. Szívén viselte a gondjaira bízott lakosság problémáit – és nem csak az

egészségieket! Már „cholera-könyvében” leszögezte, hogy „ha e jámbor nép vagyoni viszonyainak fejlesztésére... őszinte gond fordíthatnák s viszonyokhoz mért, bölcsen és gyakorlatilag átgondolt népoktatási rendszerrel, abból, mint a magyarországi népből általában, európai népekkel vetélkedő válhatnék ki rövid idő multával...”. Még jobban kidomborodik szociális érzékenysége s komplex látásmódja a megyei egészségügyi bizottság 1882. október 7-iki ülésén mondott beszédében. Ez a híres beszéd „Nyitra megye lakosságának egészségi állapotára károsan ható viszonyokról, ezek megszüntetését célzó indítványokkal” cím alatt nyomtatásban is megjelent.

Ami azonban doktorunkat kiemeli a korabeli, néhány tucat megyei főorvos közül, az a természettudományos érdeklődése. Hivatalából kifolyólag szemmel kellett tartania megyéje természeti viszonyait is. E „viszonyok” közül a madártan, az ornitológia lett a kedvence. Az e téren elért eredményei alapján lett a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Székfoglaló előadásában a madarak gyomrának a táplálék minőségéhez alkalmazkodó alaktanáról értekezett.

Legismertebb madártani munkája azonban a Komáromban, 1861-ben kiadott „A madár a teremtés művében” címmel kiadott természettudományos-filozófiai esszégyűjtemény. A gyönyörű magyarsággal megírt szövegre Arany János is felfigyelt.

Chrenóczy Nagy 1857-ben egy másik nyitrai természetbúvárral, Láng Adolf Ferenc gyógyszerésszel együtt „Magyarhoni Természetbarát – Der Naturfreund von Ungarn” cím alatt magyar-német folyóiratot kezdett kiadni. A színes képekkel illusztrált lapot a széles közönségnek szánták. Ennek megfelelően népszerű stílusban olvasható benne cikk a tűzokról, a telivérlő-tenyésztésről, a handlovai szénmedencéről, a vándormadarak megérkezési idejéről. Összesen 10 füzete jelent meg a lapnak.

Chrenóczy-Nagy József egyike volt azoknak, akik már a 19. században megvalósították a Németh László-i receptet: a száraz, sivár orvosi „gályapadból” olyan természettudományi „laboratóriumot” csinált, melynek „termékei” a 21. században is értéket jelentenek.

Megérdemelt tehát egykori működési helyén emléktáblát avatni orvos és természettudós elődünk emlékezetére megőrzésére.

dr. Kiss László